

Соціальний конфлікт як форма прояву соціальних відносин

Лєскова Любов Федорівна

Чернігівський національний технологічний університет

Сьогодні конфлікти — повсякденна реальність. Вони охоплюють всі сфери життєдіяльності людей, всю сукупність соціальних відносин, соціальних взаємин.

Поширеність конфліктів, їх роль в суспільному житті привертали увагу ще з давніх часів. Про конфлікт писали стародавні мудреці. Античні філософи розглядали конфлікти як найважливіший і необхідний атрибут суспільного життя і розвитку. Зокрема, Геракліт вважав, що саме негативні наслідки зіткнень і війн змушують людей шукати миру і прагнути до нього. З найдавніших часів люди намагалися вирішувати протиріччя і мріяли про безконфліктне суспільство. Виникнення держави також можна розглядати як прагнення створити універсальний механізм для попередження і вирішення конфліктів.

Конфлікт - це «пережиток варварської епохи» (так його розглядали в епоху Відродження Т. Мор, Ф. Бекон, Е. Роттердамський і ін.), і одночасно «природний стан війни всіх проти всіх», по І. Канту, і, ще більш визначено, «позитивне явище в розвитку суспільства», за Г. Гегелем. Будучи прибічником сильної державної влади, Г. Гегель виступав проти різних смут і заворушень в суспільстві, які розхитують державну єдність.

Соціальний конфлікт (від лат. *conflictus* — зіткнення) — крайній випадок загострення соціальних протиріч, який виражається у зіткненні різних соціальних спільнот, обумовленому протилежністю чи суттєвою відмінністю їхніх інтересів, цілей, тенденцій розвитку.

Під соціальним конфліктом звичайно мають на увазі той вид протистояння, в якому сторони намагаються захопити територію або ресурси, погрожують

іншим суб'єктам, посягаючи на їхні інтереси таким чином, що боротьба набуває форми нападу або оборони. Поняття соціального конфлікту включає активність протилежних сторін, суперечки, дебати, торги, суперництво, воєнні сутички, пряме і непряме насилля.

Як соціальне явище конфлікт був вперше розглянутий А. Смітом, який вважав його основою поділу суспільства на класи та економічної боротьби між ними. Фундаторами власне соціологічної теорії конфлікту вважають К. Маркса, М. Вебера та Г. Зіммеля.

Особлива увага до досліджень в області вивчення конфліктів намітилась у другій половині ХХ ст., в основному в роботах найвизначніших зарубіжних соціологів Т. Парсонса, Е. Мейо, Л. Козера, Р. Дарендорфа та ін. Англійський філософ і соціолог Г. Спенсер (1820 -1903) вважав конфлікт «неминучим явищем в історії людського суспільства і стимулом соціального розвитку».

Сам термін "соціальний конфлікт" вперше ввів до наукового обігу німецький філософ-ідеаліст і соціолог Г. Зіммель, який вважав конфлікт універсальним явищем, а безконфліктне суспільство недієздатним. Тобто він зазначав, що конфлікт може стати засобом розвитку суспільства. Г. Зіммель називав конфлікт «суперечкою», вважав його психологічно обумовленим явищем і однією з форм соціалізації.

Він виділяв такі позитивні функції конфлікту, як: збереження і зміцнення соціальної системи, як цілісного організму і уніфікація соціального організму. Зіммель виділяв в походженні конфлікту не тільки зіткнення інтересів, а й інстинкт ворожнечі, який властивий будь-якому живому організму і, який загострює сам конфлікт. На його думку, існують чинники, що впливають на становлення гармонії між людьми, а також, фактори, що впливають на гостроту конфлікту: чим емоційніша, організованіше група, чим вища згуртованість між членами групи, чим менше ізольовані і обмежені конфліктуючі групи - тим гостріше конфлікт.

Увагу конфлікту приділяли і представники структурного функціоналізму. Зокрема, Т. Парсонс трактував конфлікт як соціальну аномалію, фактор, що

дезорганізовує та дестабілізує життя. На його думку, головне завдання суспільства полягає у попередженні конфліктів.

Американський соціолог Л. Козер вважав, що конфлікт - це не аномалія і не дисфункція, це норма розвитку суспільства, в якій міститься визначення вербальної, невербальної агресії і яка виконує сполучну функцію як в групі, що бере участь в конфлікті, так і серед усіх учасників конфлікту. Він визначав конфлікт як ідеологічне явище, що відбиває прагнення і почуття індивідів і соціальних груп у боротьбі за об'єктивні цілі: влада, зміна статусу, перерозподіл доходів, переоцінку цінностей і т.п. [1].

Крім того, у праці "Функції соціального конфлікту" Л.Козер обґрунтував ідею позитивної функції соціального конфлікту. Він вважав його своєрідним клапаном, з допомогою якого суспільство пристосовується до нових умов життя. Всі соціальні конфлікти він поділив на позитивні, тобто ті, які ведуть до розвитку соціальної системи, та негативні, що загрожують існуванню соціальної системи [2, с.6-9].

Німецький соціолог Р. Дарендорф розглядав конфлікт всюдисущим, оскільки кожне суспільство спирається на примушування одних його елементів іншими. Конфлікти спричиняють нерівність соціальних позицій та відмінність інтересів людей.

Теорія німецького соціолога Ральфа Дарендорфа полягає в тому, що конфлікт виникає в будь-якому об'єднанні людей, де йде конкуренція за владу і авторитет між підгрупами. «Для реального світу, - зазначав Р.Дарендорф, - необхідно пересікання різних поглядів, конфліктів, змін. Саме конфлікт і зміни дають людям свободу; без них свобода неможлива» [3, с.81].

Вплив на хід і можливі наслідки конфлікту припускають урахування тієї обставини, що сам по собі конфлікт не є якимось тимчасовим актом. Його швидше за все слід розглядати як свого роду процес, який має певні стадії (виникнення, дозрівання, реалізація і трансформація конфлікту) [4].

Соціальні конфлікти в сучасному українському суспільстві органічно пов'язані з його перехідним станом і суперечать протиріччям, які лежать в

основі конфліктів. Коріння деяких з них лежать ще в минулому. Україна сьогодні закономірно реалізує спадну гілку свого розвитку, яка виявляється в поглибленні протиріч двох її внутрішніх тенденцій, які не мають реальних умов для гармонійної взаємодії в рамках існуючої соціальної структури.

Також загостренню соціального конфлікту сприяє і фактор політичної ситуації в країні. Люди розділились вже навіть не на два, а більше, так звані, клани. Недовіра до влади, ЗМІ тільки загострює цей стан. Зникає довіра один до одного, і, як наслідок, ми втрачаємо людяність і своє обличчя, одягаючи маски. Таким чином, ситуація з кожним днем стає тяжчою і вирішення соціального конфлікту найближчим часом «на горизонті» не видно.

Проблема класифікації соціальних конфліктів не вирішена остаточно. Проте значна частина дослідників визнає, що спершу слід визначити критерій класифікації. Якщо за основу беруться особливості опонентів, то можна виділити конфлікти: міжособистісні, між малими та великими соціальними групами, міжетнічні та міждержавні. Якщо за основу класифікації взяти сфери суспільного життя, то можна говорити про політичні, економічні, ідеологічні, соціальні, соціокультурні, сімейно-побутові, міжособистісні конфлікти. У залежності від мотивацій конфлікту, дослідники виділяють три блоки соціальних конфліктів: а) з приводу розподілу владних повноважень та позицій; б) з приводу розподілу матеріальних ресурсів; в) з приводу лобіювання тих чи інших світоглядних цінностей, важливих життєвих установок.

Зовнішньою ознакою розв'язання конфлікту може служити завершення інциденту. Саме завершення, а не тимчасове припинення. Це означає, що між конфліктуючими сторонами припиняється конфліктна взаємодія. Усунення, припинення інциденту - необхідна, але недостатня умова погашення конфлікту. У рамках існуючої структури нам показаний механізм досягнення компромісу, тобто тієї золотої середини, спільного знаменника, досягнувши якого, шляхом поступок кожної сторони, можна добиватися певних цілей. Але, тим не менш, ніколи не може бути досягнутий компроміс, якщо люди не мають спільних цілей. Необхідно створити якісно нову форму, що дозволяє повністю

реалізувати волю обох сторін. Консенсус - це вища форма моральних стосунків людей, її можна досягти шляхом координації. Тільки завдяки формуванню нової соціальної структури з домінуванням елементів координації та консенсусу можна досягти певних результатів у вирішенні конфліктних ситуацій [5].

Отже, соціальні конфлікти виникають у всіх сферах суспільного життя, спричиняють значний вплив на їх функціонування і розвиток. Тому закономірно виникає питання: все-таки, конфлікт — це добре чи погано? Яка його соціальна функція — позитивна чи негативна?

Частина соціологів вважає, що позитивна, інша частина — негативна.

Якщо спробувати оцінити соціальний конфлікт об'єктивно і неупереджено, то можна сказати, що він ніколи не буває виключно позитивним, чи виключно негативним. Конфлікт є позитивним моментом соціального розвитку, коли він сприяє суспільному прогресу. Однак кожний конфлікт завжди призводить до матеріальних і моральних втрат.

Список використаних джерел:

1. Вербець В.В. Соціологія: Навчальний посібник. /Вербець В.В., Субот О.А., Христюк Т.А. – К.: КОНДОР. – 2009. – 550 с.
2. Ложкин Г. В. Практическая психология конфликта./ Ложкин Г. В., Повякель Н. І. - К., 2000, с. 6-9
3. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт: Ессе о политике свободы // Дарендорф Р. Социальный конфликт: современные исследования. - М., 1991, с.81
4. Социология. Основы общей теории: учебник для ВУЗов / ответ. ред. Г. В. Осипов, Л. Н. Москвичов. - М. : Норма, 2005, - с.579.
5. Кондовіч В.Ю. Завтрашній день України: яким він буде. /Ю.В.Кондович // Чернігівські відомості - 2006 - № 12 - с. 14

Заявка

Прізвище, ім'я, по батькові учасника	Лескова Любов Федорівна
Прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника (у разі його наявності)	-
Місце роботи (навчання), назва кафедри, посада	Чернігівський національний технологічний університет Кафедра соціальної роботи, старший викладач
Контактний телефон	+ 38066 566 40 98
E-mail	Leskova_Lyubov@mail.ru
Поштова адреса для направлення збірнику матеріалів конференції	Вул.1 Травня, 189-а, кв.9, м. Чернігів, 14034, Україна

